

Preek van de Leek

Remco Reiding

5 maart 2017

Kyrië

Op 27 september 1941 zagen Amersfoorters tot hun verbijstering een groep Sovjetsoldaten met spleetogen, hongerig en in lompen gehuld, door de straten naar het concentratiekamp sjokken. De nazi's hadden deze krijgsgevangenen naar verluidt op hun Aziatische uiterlijk geselecteerd en als levend propagandamateriaal naar Nederland gestuurd. Waarschijnlijk kwamen ze grotendeels uit Oezbekistan.

De verwachting was dat het Nederlandse 'broedervolk' bij de aanblik van deze 'Untermenschen' de nazi's zouden steunen in de strijd tegen hun bolsjewistische vijand in het Oosten. In plaats daarvan riepen de gevangenen medelijden op bij de bevolking van Amersfoort, die hen probeerde te voorzien van eten en drinken.

Geen van de 101 Sovjetsoldaten zou de hel van Amersfoort overleven. 24 van hen overleden aan honger, ziekte en mishandeling. De overige 77 werden op 9 april 1942 in alle vroegte in groepjes van vier doodgeschoten. Hun lichamen werden in een kuil achter het kamp begraven.

Door de moord op deze 101 werd Amersfoort na de oorlog uitgekozen als verzamelplaats voor in het land begraven oorlogsslachtoffers uit de Sovjet-Unie: het Russisch Ereveld naast Rusthof. De 101 liggen daar zonder naam, als onbekende Sovjetsoldaten, begraven.

U heeft misschien in de krant gelezen dat wij willen voorkomen dat dit afschuwelijke verhaal definitief in de vergetelheid raakt. Met Mom Wellenstein overleed vorig jaar de laatste oud-gevangene die de 'Russen' had meegemaakt in het kamp. Daarom hebben we Amersfoortse ooggetuigen opgespoord die ons op camera hebben verteld wat ze op die dag van aankomst hebben gezien. De gebeurtenis bleek bij allen zo'n impact te hebben gehad, dat ze de groep hongerige, in lompen geklede soldaten nog altijd scherp op het netvlies hebben staan.

Amersfoorters probeerden deze arme jongens, die zo ver van huis waren geraakt als gevolg van oorlog, destijds te helpen door hen brood en water te geven. Zoals Amersfoorters de afgelopen jaren vluchtelingen, ontheemd door oorlogsgeweld, de helpende hand hebben toegestoken.

Want oorlog is helaas van alle tijden. En mensen om hun uiterlijk of afkomst uitsluiten, het gebeurt nog steeds. Ook in deze tijden - tijden van verkiezingen bovendien - laten velen zich leiden door onderbuikgevoelens, laten we ons angst aanpraten door naar binnen toe gekeerde internationale en nationale politieke

leiders, die verdeeldheid zaaien en de taal van agressie laten prevaleren boven solidariteit.

Ook ik houd wel eens mijn kaken op elkaar, als ik hoor schelden op Marokkanen, op vluchtelingen, op buitenlanders in het algemeen. Terwijl het noodzakelijk is om niet te zwijgen, om niet de andere kant op te kijken, om te voorkomen dat wij ooit moeten zeggen: 'wir haben es nicht gewuscht'.

Gloria

En toch mag het leven gevierd worden.

En toch... Er is steeds minder oorlog. Ik citeer uit Vrij Nederland over de laatste decennia:

"Minder grote oorlogen, minder kleine oorlogen, minder slachtoffers op het slagveld, minder burgerslachtoffers, minder militaire staatsgrepen. Er waren wel meer terreuraanslagen, maar er vielen veel minder slachtoffers bij die aanslagen dan bij de wegwijnende, bijna geïndustrialiseerde interland-oorlogen. Want wat er nog aan oorlog was, was niet tussen maar vooral in landen, waarbij een steeds grotere rol was weggelegd voor losgeslagen bendes in plaats van georganiseerde legers."

Mooi is ook dat we de oorlogsslachtoffers die hier vielen, herdenken. Ook de 101 Russen zijn niet meer vergeten. We branden op 9 april achter Kamp Amersfoort kaarsjes, in alle vroegte, om 06:30 uur, een moment van duisternis naar licht. U bent van harte welkom om erbij te zijn.

Ik ben blij dat ik u hier een primeur mag geven, goed nieuws kan melden. Het nationale televisieprogramma Andere Tijden wijdt een hele aflevering aan de 101 in Amersfoort vermoorde Russen. Ooggetuigen komen aan het woord. Uitzending op 22 april om 21.15 uur op NPO2.

Ze zijn dan wel dood, daar kunnen we niets aan veranderen, maar we denken aan hen. We zijn hen niet vergeten.

Uit het oog, is niet uit het hart. Dat geldt voor de kinderen van Sovjetsoldaten die hier begraven liggen en die daar nooit van op de hoogte waren gebracht. Ze hebben altijd hun vader in hun hart gesloten gehouden. En gehoopt dat ze op een dag zouden horen over zijn lot, hem terug zouden vinden.

Uit het oog, maar niet uit het hart. U bent vast ook iemand die u dierbaar was kwijtgeraakt. Ze leven in ons, in onze genen en herinneringen voort.

Want ons gevoel, onze liefde voor anderen kan afstand en tijd overbruggen.

Bijbellezing

Ik lees voor uit Ezechiël 37.

1 De Geest van God kwam over mij. Hij nam mijn geest mee en zette mij neer in een dal. Het dal lag vol met de botten van mensen. 2 Hij liet mij in het hele dal rondlopen. Overal in het dal lagen botten op de grond. Ze waren helemaal kaal en verdroogd. 3 De Heer zei tegen mij: "Mensenzoon, kunnen deze botten weer levend worden?" 4 Ik zei: "Heer, alleen U weet dat." Toen zei Hij tegen mij: "Profeteer tegen deze botten: Luister, verdroogde botten, naar wat de Heer zegt. 5 Dit zegt de Heer tegen jullie: Ik blaas weer leven in jullie. Ik maak jullie weer levend. 6 Ik zal jullie weer bedekken met spieren, vlees en huid. En Ik zal weer leven in jullie blazen, zodat jullie weer levend worden. Dan zullen jullie beseffen dat Ik de Heer ben."

9 Toen zei de Heer tegen mij: "Profeteer tegen de levensgeest, mensenzoon. Zeg: „Dit zegt de Heer: Kom uit de vier windrichtingen, levensgeest, en blaas in deze doden. Dan zullen ze weer levend worden." 10 Ik profeteerde dit, zoals Hij mij had bevolen. En de levensgeest kwam in hen. Ze werden weer levend en stonden op. Het was een geweldig grote menigte.

11 Daarna zei de Heer tegen mij: "Het volk Israël is als deze botten. Ze zeggen: 'We voelen ons dood en verdroogd. Al onze hoop is verdwenen. Het is afgelopen met ons.' 12 Profeteer nu tegen hen: „Dit zegt de Heer: Let op! Ik open jullie graven en zal jullie uit je graf laten opstaan. Mijn volk, Ik zal jullie terugbrengen naar het land Israël. 13 Mijn volk, Ik zal jullie graven openmaken en jullie eruit halen. Dan zullen jullie beseffen dat Ik de Heer ben. 14 Ik zal mijn Geest in jullie blazen, zodat jullie weer levend worden. En Ik zal jullie weer naar je land brengen. Jullie zullen beseffen dat Ik doe wat Ik heb gezegd."

Preek

Je zou kunnen zeggen dat ik de Geest kreeg in de zomer van 1996. Een aantal maanden daarvoor dacht ik nog aan zelfmoord. Mijn vader was opgenomen in een psychiatrische inrichting, toen ik vijf was. Mijn moeder was overleden aan kanker, toen ik zestien was. Ik was negentien jaar en ik zat alleen op een kamertje in Leiden weg te kwijnen. Ik was zwaar depressief, had geen ouders meer, had mijn sportersdroom in rook zien opgaan, vond mijn studie oninteressant en ik voelde mij niets waard. Ik kon niets en ik wilde niets meer.

En toen kreeg ik ineens "de Geest". Ik had een enorm leuke week bij de Tour de France. Bij thuiskomst bleek ik ingeloot voor de School voor Journalistiek, ik vond een kamer in mijn geboortestad Amersfoort en de Amersfoortse Courant wilde mij wel een kans geven als medewerker van de sportredactie. Ik had mijn lot in eigen handen genomen, en dacht: als ik nu niet doorzet, ben ik net zo'n opgever als mijn vader. Want dat was wat ik had opgepikt: dat hij in feite zijn gezin in de steek had gelaten. Pas jaren later heb ik echt begrepen hoe ziek hij was, dat het geen kwestie van opgeven was maar van doodziek zijn.

Ik zette door. En zo landde ik op een dag op de luchthaven van Moskou voor een uitwisselingsprogramma van de School voor Journalistiek. En zoals dat gaat met Moskou: je hebt er gelijk een gruwelijke hekel aan of je bent op slag verliefd op die stad. En ik was op slag verliefd op die stad. En niet alleen op die stad.

Dus na tien dagen keerde ik hotel de botel terug in Amersfoort, waar ik bekertjes met wodka uitdeelde op de redactie van de Amersfoortse Courant. Daar was niet zoveel belangstelling voor. Maar het was ene Alex Engbers, de chef van de stadsredactie, bijgebleven. En na het tijdje zei hij tegen mij: „Remco, je bent jong; je hebt contacten opgedaan in Rusland; je bent handig met internet (dat was nog bijzonder in die tijd); je bent student, dus je hebt alle tijd...” Mwah. En wat hij er niet bij zei, maar wel dacht is: „Dat gaat ons niets kosten.” Want zo werkt dat in de krantenwereld. „Remco, is het iets voor jou om eens in dat Russisch Ereveld te duiken?”

Ik ben geboren in Amersfoort, opgegroeid in Leusden, ik woonde weer in Amersfoort, ik werkte voor de Amersfoortse Courant en toch had ik nog nooit van het Russisch Ereveld gehoord. En ook mijn vrienden, wie ik het ook vroeg, haalden hun schouders op.

Mijn nieuwsgierigheid was gewekt. En zo kwamen de botten van mensen op mijn pad, botten die kaal en verdroogd waren, mensen die ontheemd waren geraakt, in een ver land gestorven en tijdens de Koude Oorlog in de vergetelheid waren geraakt. Bij ons dan, want in eigen land werd al die jaren op nieuws over hen gewacht. Al was na zoveel jaar bij de families de hoop - zoals bij het volk van Israel in die dorre woestijn - bijna verdwenen.

Ik besloot dus uit te zoeken wie die jongens waren, leven in die botten te blazen, grijze grafstenen een gezicht te geven door te proberen hun families op te sporen. Twee jaar lang stof van de archieven afgeblazen, omdat er nooit iemand naar gekeken had. Nooit was er in de 50 jaar na de oorlog ook maar één van die 865 families geïnformeerd.

Na twee jaar zoeken had ik eindelijk beet, gegevens gevonden waarmee ik familie kon vinden op de Krim. Dus ik zei tegen Alex: „Ik moet naar de Krim.” Alex stapte enthousiast naar de hoofdredacteur en zei: „Remco moet naar de Krim.” Maar... de hoofdredacteur zei nee.

Tja, zo was het inderdaad afgesproken: no cure no pay. Maar het frustreerde me wel, want ik had toch ook twee jaar gezocht op verzoek van de krant en op het moment suprême gaf men niet thuis.

Ik wilde het bijltje erbij neergooien. En toen sprak Alex Engbers de woorden: „Remco, als je nu opgeeft, dan zul je nooit weten of het je was gelukt.” Hmmm. Goede managementstruc. Niet voor niets later hoofdredacteur van De Stentor geworden. Maar hij raakte bij mij nóg een gevoelige snaar. Want doordat mijn vader als een opgever bekend stond en ik niet op mijn vader wilde lijken, had Alex mij al te pakken toen hij zei: „Als je nu opgeeft...”

Dus reisde ik op de bonnefooi naar de Krim. Op de derde etage van typisch Sovjetflatje, drukte op de bel en na tien seconden deed man met zilvergrijze haren open. Hij vroeg zich af wie ik was en ik wie hij was. Dus ik vertelde dat ik op zoek was naar familie van soldaten die in de oorlog waren omgekomen en in Nederland begraven liggen. En niet zomaar op zoek naar een familie, nee, naar de familie van Vladimir Botenko. Waarop de oude man met de grijze haren de onvergetelijke woorden sprak: „Dat is mijn vader.”

Dmitri gaf mij een foto van zijn vader, vertelde zijn levensverhaal en was als eerste nabestaande ooit op Ereveld. In tranen. Want ook na zoveel jaar is uit het oog niet uit het hart.

En zo ben ik erin geslaagd de grijze grafstenen op het Russisch Ereveld een gezicht geven. "Ik zal mijn Geest in jullie blazen, zodat jullie weer levend worden. En ik zal jullie weer naar je land brengen.", aldus Ezechiël 37. Dat heb ik in feite ook gedaan met de soldaten op het Ereveld door hun families op te sporen en hen het graf te laten bezoeken.

Je zou kunnen zeggen dat ik na de eerste successen van 2000 pas echt de Geest heb gekregen. Ik had mijn levensmissie gevonden. Nu zijn van 199 soldaten de families opgespoord, heb ik tientallen kinderen het graf van hun vader kunnen laten bezoeken, er is een boek over mijn zoektocht ([Kind van het Ereveld](#)), een vertaling in het Russisch, er zijn landelijke documentaires gemaakt en we hebben de door mij verzamelde foto's van soldaten bij de graven geplaatst.

We zochten naar een manier om te voorkomen dat het Ereveld opnieuw in de vergetelheid zou raken en naar een manier om met name de opsporing en het grafbezoek te bekostigen. Zo hebben we bedacht om alle 865 graven ter adoptie uit te geven. Als we 865 mensen vinden die één graf willen adopteren, dan zijn alle 865 soldaten niet langer vergeten.

Ook mijn leven is veranderd. Mede dankzij de succesvolle verhalen over de opsporing van nabestaanden ben ik gevraagd om correspondent in Moskou te worden. Ik ben getrouwd met mijn tolk. Mijn zoon heet niet voor niets Dima, maar als u dat verhaal wilt kennen, dan leest u mijn boek maar. En er zijn bijna 200 families gevonden, van wie velen mij als een zoon zijn beschouwen. Mijn verhaal begon met het verlies van mijn ouders en aan het einde van mijn zoektocht heb ik er een eigen gezin en nog veel meer Russische families voor teruggekregen.

En zo kun je door een ander te helpen een rijker mens worden. Misschien niet in je portemonnee, maar wel in je hoofd en in je hart.